Sosiaali- ja terveysvaliokunta

Asia: K 10/2024 vp Kansaneläkelaitoksen valtuutettujen toimintakertomus 2023

Yleistä

Kansaneläkelaitos (Kela) on eduskunnan valvonnassa toimiva itsenäinen laitos, jonka tehtävänä on huolehtia Suomen sosiaaliturvaan kuuluvien henkilöiden sosiaaliturvasta erilaisissa elämäntilanteissa. Kelan vastuulla ovat esimerkiksi lapsiperheiden tuet, sairausvakuutus, kuntoutus, työttömän perusturva, perustoimeentulotuki, asumistuki, opintotuki, vammaisetuudet ja vähimmäiseläkkeet.

Kelan parlamentaarisesta valvonnasta huolehtivat eduskunnan nimeämät valtuutetut. Valtuutettujen tärkeimpänä tehtävänä on valvoa Kelan hallintoa ja toimintaa siten, että Kelan palvelujen laatu ja saatavuus otetaan huomioon. Sen sijaan valtuutettujen tehtävänä ei ole ohjata etukäteen Kelan muita päätöksentekoelimiä, kuten Kelan hallitusta. Valtuutetut voivat vaikuttaa esimerkiksi pyytämällä selvityksiä, tekemällä ehdotuksia tai ottamalla kantaa hallintoon liittyviin asioihin. Toimintaa valvotaan yleensä jälkikäteen, ja valvonta keskittyy laillisuuskysymyksiin.

Huhtikuussa 2023 toimitettujen eduskuntavaalien jälkeen eduskunta valitsi uudet valtuutetut ja heidän varamiehensä 28.6.2023.

Vuonna 2023 valtuutetut kokoontuivat yleiskokoukseen kahdeksan kertaa. Työvaliokunnan kokouksia oli seitsemän. Yleiskokousten asialistat ja pöytäkirjat julkaistaan Kelan verkkosivuilla.

Valtuutettujen yleiskokouksessa käydään läpi valtuutettujen käsiteltäväksi pyytämiä asioita sekä Kelan pääjohtajan esittämä ajankohtaiskatsaus Kelan toiminnasta. Katsauksessa käydään säännöllisesti läpi muun muassa Kelan ja eri etuusjärjestelmien rahoitustilanne, toimintakulujen kehitys, etuushakemusten läpimenoajat, eri palvelukanavien volyymit, työyhteisöä ja henkilöstöä kuvaavat tunnusluvut sekä erilaisia ajankohtaisia aiheita. Yleiskokouksiin osallistuu myös Kelan hallituksen puheenjohtaja, joka kertoo hallituksen käsittelemistä asioista.

Kelan vuosi 2023 lukuina

Kelan hoitaman sosiaaliturvan etuusmenot olivat vuonna 2023 yhteensä 16,6 miljardia euroa. Kasvua oli 1,8 % verrattuna vuoteen 2022. Toimintakulut olivat 660 miljoonaa euroa. Kelan henkilöstömäärä vuoden 2023 lopussa oli 8 465, mikä on 121 henkilöä vähemmän kuin vuotta aiemmin.

Vuonna 2023 palvelupisteissä asioitiin noin 0,7 miljoonaa kertaa, joista 12,3 %:iin oli varattu aika etukäteen. Kelan palveluverkkoon kuului vuoden päättyessä 128 palvelupistettä. Näistä palvelupisteistä noin 60:ssä toimitaan samoissa tiloissa kumppanien kanssa. Kela-asioita oli mahdollista hoitaa myös 182:ssa yhteistyökumppanin toimipisteessä.

Puhelinpalvelussa asioitiin vuoden 2023 aikana noin 2,3 miljoonaa kertaa. Henkilöasiakkaiden käyntejä Kelan verkkosivuilla oli 58,5 miljoonaa ja asiakkaat asioivat tunnistautuneina OmaKelassa 38,3 miljoonaa kertaa. Kaikista Kelaan vuonna 2023 saapuneista 14,3 miljoonasta hakemuksesta verkossa tehtiin 81,2 %. OmaKannassa henkilöasiakkaat asioivat 35,4 miljoonaa kertaa.

Nostoja valtuutettujen vuonna 2023 käsittelemistä asioista

Valtuutetut olivat saaneet vuosina 2021 – 2022 tietoa, miten Kelassa oli valmistauduttu yhteistyöhön toimintansa käynnistävien hyvinvointialueiden kanssa. Vuoden 2022 lopulla esille nousivat siirtymävaiheeseen mahdollisesti liittyvät riskit. Tämän vuoksi valtuutetut edellyttivät, että he saavat vuoden 2023 alussa katsauksen vuodenvaihteen tilanteesta. Tämän katsauksen he saivat tammikuun 2023 yleiskokouksessa. Huolellisen valmistautumisen ja tiiviin yhteistyön ansiosta siirtymävaihe onnistui erinomaisesti, ja yhteisten asiakkaiden asioiden hoituminen saatiin varmistettua sekä siirtymävaiheen aikana että sen jälkeen. Kelan tehtävät liittyvät tiiviisti hyvinvointialueiden vastuulle kuuluviin sosiaali- ja terveyspalveluihin, siksi Kelan ja hyvinvointialueiden välinen yhteistyö on tärkeää.

Valtuutetut saivat tammikuussa tietoa myös Kelan kielenhuollon toiminnasta. Valtuutettuja kiinnosti erityisesti, mitä Kela on tehnyt parantaakseen etuuspäätöstensä kieltä. Kelan päätösten ymmärrettävyys ja sävy nousevat ajoittain kriittiseen julkiseen keskusteluun, ja myös valtuutetut ovat saaneet kansalaisilta palautetta niistä. Selkeä viestintä vahvistaa kansalaisten oikeusturvaa ja on edellytys sille, että kansalaiset voivat hoitaa asioitaan tasa-arvoisesti ja itsenäisesti. Kela on panostanut viestintänsä selkeyteen pitkään. Kelassa työskentelee Suomen suurin virkakielen huoltoon erikoistunut, suomen kielen asiantuntijoista koostuva tiimi, joka työstää vuosittain suuren määrän Kelan erilaisia asiakastekstejä.

Kelassa kokeiltiin vuosina 2021 – 2022 rekisteröitymismenettelyä kuntoutuspalvelujen järjestämisessä. Keväällä 2023 valtuutetut saivat tietoa kokeilun tuloksista. Rekisteröitymismenettely eroaa kilpailuttamisesta siten, että palveluntuottajat pääsevät toteuttamaan kuntoutuspalveluita, kun ne rekisteröityessään vakuuttavat täyttävänsä ehdot, jotka Kela on rekisteröitymiselle määritellyt. Rekisteröitymismenettelyä kokeiltiin kahdessa harkinnanvaraisessa kuntoutuksen palvelussa: Oma väylä -kuntoutuksessa ja aikuisen sydänkuntoutuskurssissa. Kokeiluun kuuluneiden palvelujen osalta rekisteröitymismenettely muutettiin vakituiseksi käytännöksi vuonna 2023. Vuonna 2024 rekisteröitymismenettelyn käyttöä on laajennettu harkinnanvaraisessa yksilökuntoutuksessa. Valtuutetut pitivät rekisteröitymismenettelyn käyttöönottoa hyvänä parannuksena palveluiden hankintaan, koska se mahdollistaa myös pienten palveluntuottajien pääsyn palveluntuottajiksi ja menettelyllä pystytään turvaamaan palvelun jatkuvuus paremmin kuin kilpailuttamalla. Menettelyä ei voida ottaa käyttöön muissa kuntoutuspalveluissa kuin harkinnanvaraisessa kuntoutuksessa, koska se edellyttäisi lainmuutosta.

Marraskuussa 2023 valtuutetut järjestivät yhteisen kokouksen Kelan hallituksen kanssa. Siinä valtuutetut ja hallituksen jäsenet keskustelivat ajankohtaisista Kelaa koskevista asioista. Kokoukseen osallistui myös sosiaaliturvaministeri, joka kertoi ajankohtaisista Kelaan vaikuttavista asioista.

Lisäksi valtuutetut saivat vuoden 2023 aikana tietoa mm. apurahojen vaikutuksista Kelan etuuksiin, väliaikaisesta sähkötuesta, Kelan palveluista Ukrainasta sotaa paenneille henkilöille ja kansainvälisistä asioista sekä Kelan hallitusohjelmatavoitteista.

Lopuksi

Valtuutetut ovat jo vuosien ajan edellyttäneet, että Kelan hallintoa koskevat normit pitää saattaa ajan tasalle. Valtuutetut esittivät vuosina 2022 – 2023 useaan kertaan huolensa ja pettymyksensä siitä, että parlamentaarisen työryhmän ehdottamien lainmuutosten jatkovalmistelu oli viivästynyt. Ensimmäinen osa Kelan hallintoa koskevasta uudistuksesta tuli voimaan 1.7.2024. Se ei kuitenkaan sisältänyt kaikkia parlamentaarisen työryhmän tekemiä ehdotuksia eikä myöskään Kelan toivomia muutoksia. Valtuutetut kiinnittivät tähän huomiota hallituksen esitystä koskevassa lausunnossaan. Lisäksi valtuutetut suosittelivat lausunnossaan, että

Kelan valtiosääntöoikeudellisen aseman ja sitä koskevan sääntelyn tarkistamistarpeiden arvioimiseen ja mahdollisten muutosehdotusten tekemiseen perustettaisiin parlamentaarinen työryhmä.

Mira Nieminen

Kansanedustaja

Kansaneläkelaitoksen valtuutettujen puheenjohtaja